

een
onbetaalbare
collectie

Uitsnede van een foto met zendeling Friedrich Eigenbrod (midden boven) Balige, Sumatra, Indonesië, 1929.

Leo Mietus

Een onbetaalbare collectie

Koloniale achtergronden en geschiedenis van het Bataks Museum van zendeling Friedrich Eigenbrod in de Weteringkerk te Amsterdam (1923–1958)

EEN NIEUW BOEK

In de geschiedenis van de Vrije Evangelische Gemeenten neemt zending een belangrijke plaats in. Zij wordt beschouwd als hart van het gemeentewerk. In de 'vijf vingers' met enkele karakteristieken van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten wordt bij de derde vinger gezegd: 'Zending is geen taak van de gemeente, het is haar wezen.' Het boek *Een onbetaalbare collectie* gaat over de zending van de Vrije Evangelische Gemeenten van honderd jaar geleden. Toen was Indonesië nog een Nederlandse kolonie en had het zendingswerk primair als doel: mensen bekeren. Maar hoe doe je dat? En vooral: Hoe maak je die bekering zichtbaar voor de mensen in Nederland?

Een van de manieren om het zendingswerk meer tastbaar te maken was het stichten van een zendingsmuseum. Zo'n museum kon je meestal vinden in een zaal van een kerk. Daar stonden allerlei voorwerpen uitgestald, die je kon bekijken. Ze gaven een beeld van een verre en vreemde cultuur. Ze maakten zichtbaar dat de zendingen 'succesvol' waren. Allerelei religieuze voorwerpen kon je er zien. Als gemeentelid wist je dan: de mensen daar hebben zich bekeerd en willen hun oude voorwerpen niet meer houden.

In dit boek gaat het over het 'Bataks Museum' dat in twee zalen van de oude Weteringkerk in Amsterdam te vinden was. Het was een verzameling voorwerpen die bijeen was gebracht door zendeling Friedrich

Eigenbrod. Hij was namens de Vereniging voor Buitenlandse Zending van de Vrije Evangelische Gemeente Amsterdam gaan werken op Samosir. Dat is een eiland in het Tobameer, een binnenmeer van Sumatra. Met zijn komst werd een begin gemaakt met wat later de Samosirzending zou gaan heten.

De verzameling van Eigenbrod bestaat uit meer dan negenhonderd Batakse voorwerpen en is in 1958 overgedragen aan het Tropenmuseum, tegenwoordig het Wereldmuseum Amsterdam. Tegen de achtergrond van het Nederlandse koloniale verleden wordt in het boek de geschiedenis van dit culturele erfgoed op boeiende wijze tot leven gebracht. Het maakt duidelijk hoe de aard van het zendingswerk in de loop van de tijd verschoof: van 'bekeringsoffensief' tot steeds meer waardering voor het eigen, volwaardige karakter van de Batakse cultuur.

ACTUALITEIT VAN HET BOEK

- Cultureel erfgoed van de Bataks. Hoe kwam Eigenbrod daaraan en moet dat misschien teruggeven worden?
- Koloniale invloed in de zending van toen. Hoe ver reikte die en was er ook kritiek op het koloniale bestuur?
- Het idee dat de westerse cultuur 'superieur' zou zijn aan andere, niet-westerse culturen. Klonk dat ook door in het zendingswerk?
- Gaandeweg een verandering in hoe er tegen de Batakse cultuur werd aangekeken. Niet langer een 'primitieve' cultuur, maar een cultuur die anders, maar niet minder waardevol is dan onze Nederlandse.

AFBEELDINGEN

In het boek zijn veel afbeeldingen opgenomen. Om de aandacht voor het zendingswerk te stimuleren maakten de zendelingen foto's. Daarvan werden 'glasdia's' gemaakt, die geprojecteerd konden worden op een doek of witte muur. Je kreeg zo een beeld van hoe de mensen leefden. Je zag de kerken en de scholen die door de zendelingen waren

*Messing armband, Wereldmuseum
Amsterdam. Coll. nr. TM-2761-299.*

gesticht. Er waren ook afbeeldingen van zieken. Tropische ziekten als malaria en lepra kwamen veel voor. Tijdens het schrijven van het boek bleek dat de oudste foto's van het zendingswerk op Samosir bewaard zijn gebleven. Ze zijn tussen ca. 1920 en 1930 gemaakt. Zelfs de originele projector, die in 1923 werd aangeschaft, bleek er nog te zijn. Dat is bijzonder. Meestal worden dit soort oude objecten weggedaan. Dat leek ook zo te zijn met een deel van de glasdia's. In de kist van de projector zat maar de helft van de dia's, maar de rest bleek bewaard te zijn gebleven in het archief van het Bonds bureau. In het boek zijn de dia's weer bij elkaar gebracht en voor het eerst integraal gepubliceerd.

UIT HET 'NAWOORD'

Dat het belangrijk is om met andere ogen te leren kijken naar ons koloniale verleden blijkt uit een aantal recente gebeurtenissen. Zo bood op 19 december 2022 de Nederlandse regering haar excuses aan jegens de nakomelingen van de tot slaaf gemaakten in de vroegere Nederlandse koloniën en op 1 juli 2023 (Ketikoti) hield koning Willem Alexander een indrukwekkende toespraak tijdens de nationale herdenking afschaffing slavernij. Een eerlijke heroriëntatie is dus niet overbodig. Dit boek kan bijdragen aan een diepere bewustwording van het aandeel dat ook wij in onze geschiedenis hebben gehad aan het koloniale verleden en hoe vanzelfsprekend, vaak zonder dat we er erg in hebben, bepaalde vooroordelen over andere culturen in onze manier van (theologisch) denken, spreken en handelen kunnen doorwerken.

UITGAVE

Het boek wordt in hardcover uitgevoerd en telt zo'n 270 bladzijden. Het is rijk geïllustreerd en sluit aan bij het project 'Kerk en slavernij in het Nederlandse koloniale rijk: geschiedenis, theologie en erfenis' van de Protestantse Theologische Universiteit, de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit van Curaçao.

‘Een prachtige case studie, echt een bijdrage aan de koloniale geschiedenis van theologie en zending.’

Prof. dr. Heleen Zorgdrager, hoogleraar Systematische Theologie en Genderstudies aan de PThU en promotor van het project ‘Kerk en slavernij in het Nederlandse koloniale rijk: geschiedenis, theologie en erfenis.’

‘De Batak collectie van Het Wereldmuseum Amsterdam heeft aan betekenis gewonnen door dit boeiende onderzoek naar koloniale structuren binnen het protestantisme.’

dr. Mirjam Hoijtink, Hoofd Onderzoek & Collectie Wereldmuseum.

Deze brochure is uitgegeven door het Seminarium van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland.

LEO MIETUS

De auteur is als docent verbonden aan het Seminarium van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland. Hij publiceerde verschillende werken over de geschiedenis en ontwikkeling van de Bond zoals *Wij lopen vooruit* (2020) en *In Christus één?* (2021). Naar aanleiding van het laatste boek werd de film *Morgen praten we verder* gemaakt, met een script van Jan L. Timmerman. In 2012-2015 bezorgde hij het *Verzameld Werk* van J.H. Gunning Jr.

*Ceremoniële
staf (detail),
Wereldmuseum
Amsterdam. Coll.
nr. TM-2761-74.*

PRAKTISCHE INFORMATIE

Het boek zal gepresenteerd worden op
17 april 2024 tijdens een expertmeeting
projectgroep slavernij & kerk
PThU ontmoetingsruimte
Locatie: 1E19, Hoofdgebouw VU Amsterdam
Aanvang 16:00 uur

Een recensie-exemplaar kan gratis
aangevraagd worden bij: lmietus@pthu.nl

Het boek is na 17 april 2024 te koop.
Het kan besteld worden bij het Bondsbureau
te Bennekom
en bij uitgeverij EON PERS AMSTELVEEN

Het kost € 30,00 excl. verzendkosten.
www.bondveg.nl | info@bondveg.nl
www.zaakhaes.nl | info@zaakhaes.nl